

BETON VE VEŘEJNÉM PROSTORU – UKÁZKY Z NIZOZEMSKA

CONCRETE IN PUBLIC SPACES IN THE NETHERLANDS

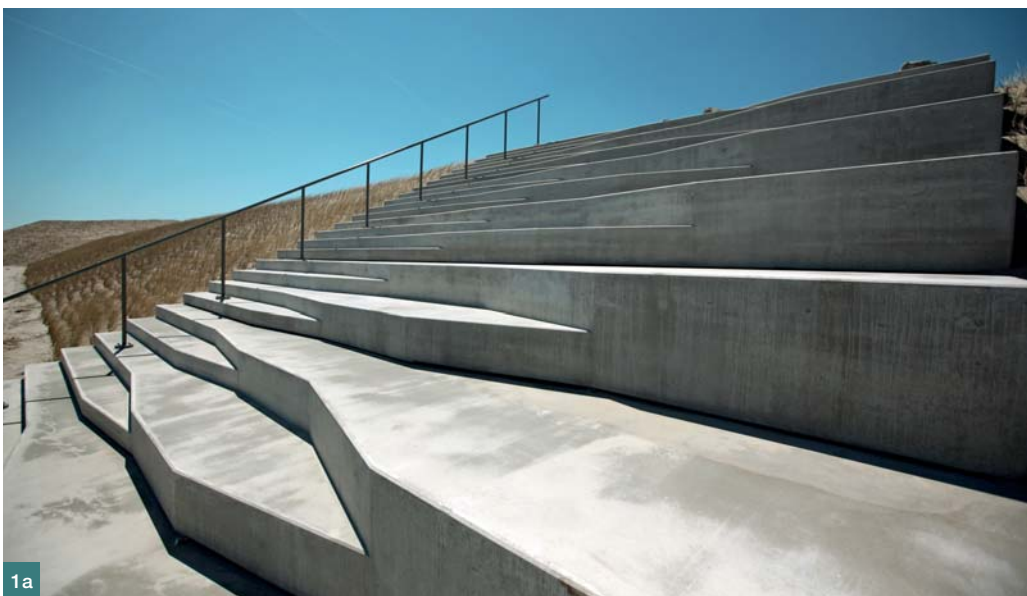
Jitka Prokopičová

V článku jsou představeny tři umělecké projekty z Nizozemska, kde byl ve veřejném prostoru použit zajímavým způsobem prefabrikovaný beton. ■ This article presents three artistic projects in the Netherlands, where precast concrete was used in public space in an interesting way.

Veřejný prostor je pro všechny přístupný a použitelný. Záleží ale i na tom, jestli je také příjemný, inspirující a bezpečný. Tvorba veřejného prostoru je proto velmi důležitá a beton jako stavební materiál v ní často hraje významnou roli. Jak je vnímán, záleží na naší zkušenosti. Přinášíme několik projektů z Holandska, které spočívají v netradičním řešení veřejného prostoru s využitím betonu jako stavebního materiálu.

BETONOVÉ SCHODY K MOŘI

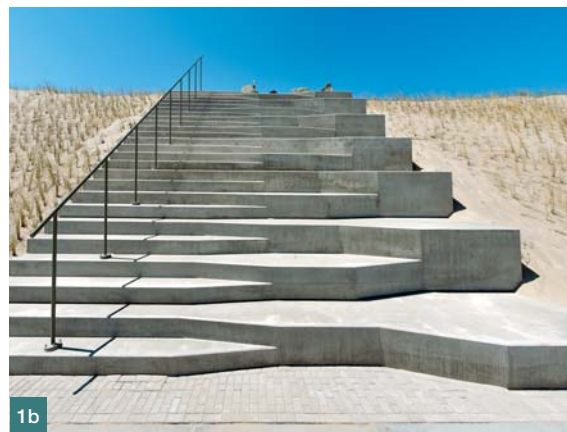
Rotterdamský přístav je největším a nejdůležitějším přístavem v Evropě. Existující přístav ale již nestačil svojí kapacitou stále rostoucím potřebám mezinárodní dopravy, a bylo nutné přistoupit k jeho rozšíření. Budování nového přístavu Maasvlakte 2 začalo v roce 2008 a první kontejnery se vykládaly v letošním roce. Část Maasvlakte 2 ale slouží i jako rekreační pláž a od května 2012 je přístupná veřejnosti. Rotterdamský přístav ve spolupráci s nadací SKOR (Stichting Kunst en Openbare Ruimte – Nadace pro umění a volný prostor) požádal několik umělců o ztvárnění uměleckých projektů v této lokalitě. Jedním z projektů v programu s názvem Portscapes 2 je trojice originálních betonových schodišť vedoucích na vrchol pískové duny, charakteristického přírodního prvku nizozemského pobřeží.

1a

Tři přístupové body od parkoviště k rekreační pláži v rotterdamském přístavu Maasvlakte 2 mají nyní betonové schody, které navrhl Jan Konings. Rotterdamský architekt přišel s myšlenkou 9 m širokého schodiště s různým členěním, s odlišnými výškami schodů, které tak mají různou funkci a vzhledem ke své minimalistické, ale hravé formě, velmi dobře zapadají do celkového vzhledu vysoké duny oddělující pobřeží od moře.

Schody mají výšku 200, 400 a 800 mm a jsou vzájemně organicky propojeny, takže vytvářejí systém, který slouží jako schodiště k překonání duny, ale také jako místo k posezení či pikniku. „Ve městě by něco takového kvůli bezpečnosti asi nebylo možné, ale tady v přírodě, na duně, to je jiný případ,“ vysvětluje Jan Konings, „tady je všechno úplně nové, je to obrovský prázdný prostor, nová země uprostřed moře,“ dodává. Při tvorbě návrhu se Jan Konings

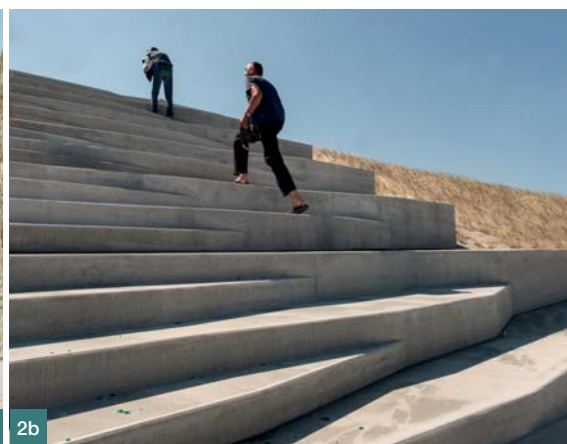

1b

inspiroval egyptskými pyramidami, kde turisté často vystupovali na spodní kamenné, ale také třeba monumentálním schodištěm v Oděse a scénou z legendárního Eisenštejnova filmu Křižník Potěmkin. Některým toto schodiště může připomínat i slavnou vilu Casa Malaparte na ostrově Capri, kde schodiště na střechu vily s úchvatnou vyhlídkou na moře tvoří současně i stěnu domu.

2a

2b

Obr. 1 Schody v dunách, a) boční pohled na tři výškové úrovně stupňů, b) čelní pohled
 ■ Fig 1 Stairs in dunes, a) lateral view of three levels of the steps, b) frontal view

Obr. 2 a) Parkoviště u pláže, b) schody k pláži
 ■ Fig 2 a) Car park by the beach, b) stairs towards the beach

Obr. 3 Betonové vodní dlaždice, a), c) příklad skladby, b) „testování“ dlažby
 ■ Fig 3 Concrete water tiles, a), c) example of content, b) "testing"

BETONOVÉ VODNÍ DLAŽDICE NA HRANÍ

Každým rokem vypisuje nizozemská Asociace výrobců betonu „Cement en Beton Centrum“ soutěž o nejlepší projekt v řešení veřejného prostoru s použitím betonu jako stavebního materiálu. Hledá nové nápady, které povzbudí inovace v designu a technologiích, a také nové netradiční aplikace betonu jako funkčního materiálu pro veřejný prostor. Téma posledního ročníku znělo: Speelsbeton – Hravý beton a jednalo se o využití betonu na dětská hřiště a prostory, kde děti mohou smysluplně trávit svůj volný čas.

Vítězkou tohoto ročníku se stala Kathlijin de Booi se svým subtilním, ale originálním a hravým projektem „vodních dlaždic“. Kathlijin se inspirovala holandskými vodními díly a sepětím s vodou, které tato země má od nepaměti. A také tím, jak si děti rády s vodou hrají. Ty městské ale často moc příležitostí nemají. „Děti ve městech často tráví většinu volného času před televizní obrazovkou nebo počítačem a nemají téměř žádný kontakt s přírodou,“ vysvětluje Kathlijin svůj záměr, „chtěla jsem vytvořit něco, co je bude motivovat k hraní venku, ke kontaktu s přírodním živlem, a přitom to bude tak jednoduché, že k tvorbě tohoto hřiště nebude potřeba žádná speciální legislativa,“ dodává.

Navrhla patnáct různých druhů betonových dlaždic o rozměrech 300 x 300 mm, které v sobě mají mělké žlábkové prohlubně a mohou se na ze-

mi poskládat jako puzzle. „Když prší, prohlubně se vyplní vodou a vytvářejí systém kanálků, potůčků a řek, které se slévají nebo naopak vytváří říční deltu. Děti si tak mohou bezpečně hrát – skákat do louží, tvořit malé přehradu, ale také se učit starat o zavlažování rostlin a odvod dešťové vody“, vysvětluje Kathlijin.

Pilotní projekt byl instalován v mateřské škole ve městě Voorschoten nedaleko Haagu, kde se testovala bezpečnost dlaždic a reakce dětí. Protože byl velmi úspěšný, rozhodla se Kathlijin přihlásit svůj návrh do výše zmiňované soutěže. A dobře udělala. „Její design je krásným příkladem síly v jednoduchosti. Kreativita může spočívat v něčem absolutně jednoduchém a malém, v něčem, co každý zná,“ konstatovala porota, která jí udělila první cenu.

Kathlijin studovala produktový design na prestižní škole ArtEZ v Arnhemu a vodní dlaždice vytvořila jako svo-

ji závěrečnou práci. Při tvorbě projektu jí velmi pomohla společnost Struyk Verwo Infra, která vyrobila prototypy dlaždic. „Bez jejich pomoci a odborných rad bych svůj nápad nemohla realizovat,“ přiznává Kathlijin, „např. oproti mému původnímu návrhu jsme udělali prohlubně a žlábků trochu hlubší a širší, aby voda mohla snáze protékat,“ dodává. Dlaždice jsou vyrobené litím samozhutitelného betonu do polyesterových forem a společnost Struyk Verwo Infra je nyní zařadila do své nabídky. Mohou tak být využity i pro další projekty. Sama Kathlijin by se ráda v budoucnu zaměřila na design ve volném prostoru a venkovní nábytek. Lze doufat, že po svých zkušenostech s betonem jej použije i ve svých dalších návrzích.

„Beton je úžasný materiál, je trvanlivý a tvárný. Myslím, že je to vhodný materiál pro design ve veřejném prostoru,“ potvrzuje Kathlijin de Booi.

BETONOVÍ OBŘI NA BŘEHU KANÁLU

Cestujícím ve vlacích směřujících do Haagu a Amsterdamu se na okraji Utrechtu naskýtá zajímavý pohled. Pod mostem, podél kanálu Amsterdam-Rijnkanaal, stojí v řadě sedm obrovských 6 až 10 m vysokých betonových abstraktních plastik. Stojí tam jako vojáci nebo Sochy svobody a shlížejí na kolem plující lodě. Impozantní dojem vytváří zvláště večer, kdy jsou osvětleny.

Od roku 2001 pracoval umělec Ruud Kuijer na obřím projektu, který se mohl zpočátku zdát jako utopie, ale tento rok se jej podařilo dokončit. Sérii svých soch dal jméno Waterwerken (Vodní díla) a všechny vytvořil z betonu. Proč se rozhodl pracovat právě s betonem? „S betonem se dá udělat téměř cokoliv. Pro mne je beton nesmírně zajímavý, protože může mít nekonečné množství tvarů v závislosti na formě, do které se lije,“ vysvětluje Ruud Kuijer.

Zpočátku pracoval Kuijer v bývalých halách železničního depa Werkspoorhal, ale poslední plastiku tvořil ve svém novém atelieru v hale energetických závodů Nuon. „Je to jediné místo v regionu, kde se dá udělat tak velká věc,“ vysvětluje Kuijer. Nuon mu, jako partner projektu, nabídl halu o rozloze 800 m², kam se pohodlně vešly formy, modely, materiál, jeřáb, kontejnery a další vybavení nezbytné pro tvorbu největší sochy, která je vytvořena stejně jako ostatní z be-

tonu. Poslední ze série plastik, Waterwerk VII, byla instalována v březnu letošního roku nejlíže železničnímu mostu.

Sochy jsou na místě, kde by málokdo očekával umění – v industriální zóně s výrobními halami, sklady a kancelářskými budovami za zády, na břehu jedné z nejméně využívaných vodních cest v Holandsku a na dohled jedné z nejnrušnějších železničních tras. Přesto to vypadá, jakoby sem patřily odjakživa. Monumentální sochy vytvářejí zajímavý kontrast a současně zapadají do industriální krajiny v okolí, která ale právě v tomto místě může sloužit i jako odpočinková zóna. Série Waterwerken nebyla dělána na zakázku. Je to produkt umělecké vize autora, který se díky svému snu musel proměnit i v podnikatele. Musel přesvědčit instituce, firmy i soukromé osoby k podpoře tohoto projektu. Sám zorganizoval financování, po-

stavil atelier a vyřídil všechna potřebná povolení. Vznikla forma PPP – Public-Private Partnership, při které soukromý i veřejný sektor dokázal, že je schopný i ochotný spolupracovat. Je to unikátní projekt, ať už jde o vizi, rozsah i lokalitu. Je to také největší umělecké dílo ve veřejném prostoru v Nizozemsku.

Sochy jsou vytvořeny z jednoho kusu betonu s použitím forem z různých materiálů. Ve výběru forem byl Ruud Kuijer jako umělec velmi kreativní a použil všechny možné předměty od kelímků od jogurtů až po pramici či vanu. Pro Waterwerk III např. získal obrovské bednění od společnosti Ballast Nedam, které bylo původně vytvořeno na pilíře mostu nedaleko města Tiel. To rozřezal a části použil na novou formu.

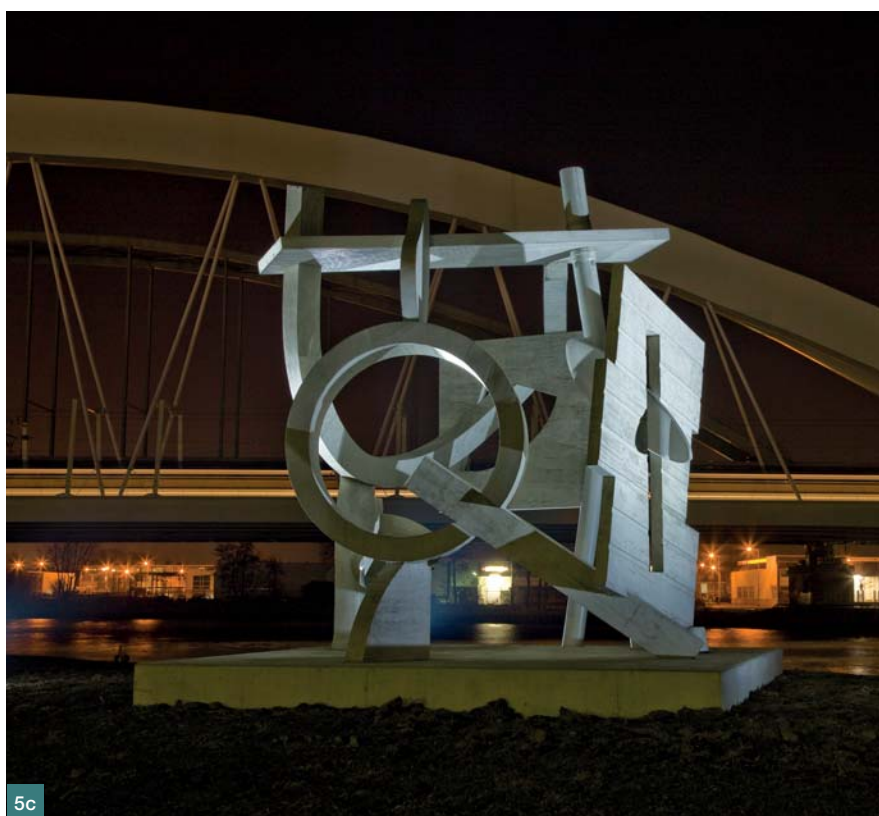
Samotný proces lití (ukládání betonu) byl velké dobrodružství. „Lití se muselo povést na první pokus, což činí ce-

5a

5b

5c

Obr. 4 Projekt Waterwerken, schéma rozmístění betonových soch ■

Fig 4 Waterwerke project, location of the concrete sculptures

Obr. 5 Waterwerk IV – Circuit, a) lití samozhutitelného betonu do bednění z lešení, b) transport sochy,

c) po instalaci ■ Fig. 5 Waterwerk IV

– Circuit, a) pouring the self-compacting concrete into the scaffolding formwork, b) transfer of the sculpture, c) after installation

Obr. 6a, b Sochy podél kanálu Amsterdam-Rijnkanaal ■ Fig 6a,b Sculptures along the Amsterdam-Rijnkanaal

lý proces fascinujícím, ale zároveň velmi riskantním,“ říká Kuijer, „proto jsem se neustále obklopoval odborníky se zkušenostmi s betonem“ dodává umělec, který podle svých slov zpočátku neměl s betonem zkušenosti ani velké znalosti.

Kuijer spolupracoval např. s konstruktéry a technologi ze společnosti Mebin (holandskou pobočkou firmy HeidelbergCement) nebo konstrukční kanceláře Krabbendam-Boerkoel. Mebin vyvinul pro tento projekt speciální směs samozhutitelného betonu s použitím písku, ale bez kameniva (Flowcrete). Celý proces lití betonu byl velmi napínavý a riskantní. Beton se musel napouštět do bednění velmi pomalu, ale bez přestávky, aby mohl proniknout do všech částí často velmi komplikovaných forem. Bednění bylo navrženo na objemovou hmotnost 20 kN/m³ s horizontálním tlakem 20 kN/m² na

metr výšky lití. Spáry byly utěsněny silikonovým tmelem a bednění bylo vyztuženo podpěrami.

Další výzvou byla samotná doprava skulptur na místo. Ačkoliv původní i nový ateliér se nacházejí v blízkosti konečného umístění plastik, musela se použít těžká technika na přiblížení, vyzvednutí a fixaci kolosů o váze 40 až 50 t. Nehledě na to, že většina soch se musela přemístit lodí na druhou stranu kanálu. V dopravě zase pomohla firma Mammoet, která se specializuje na transport těžkých objektů.

Nakonec se ukázalo, že prakticky nic není nemožné. „Dnešní technologie nabízí mnoho fantastických možností. Jsem připraven se jich chopit, abych mohl realizovat své umělecké ambice,“ uzavírá Kuijer, jehož jedna betonová obří socha stojí i v přístavu v australském Melbourne.

ZÁVĚR

Ačkoliv může být beton někdy ještě veřejností vnímán jako brutální stavební materiál, který zaplavuje naše města místo zeleně, tyto a další příklady ukazují, že dokáže veřejný prostor naopak zkrášlit a učinit jej příjemnějším. Může se jednat o velká díla, ale třeba i docela subtilní. Důležitý je nápad.

Fotografie: 1a – DPI; 1b, 2a – Rob't Hart; 2b – Freek van Arkel; 3a až c – archiv Kathlijn de Booij; 4 – Jitka Prokopičová; 5a až 6b – ©Rob Versluys.

Jitka Prokopičová
e-mail: jitka.prokopicova@hotmail.com
autorka žije v Nizozemsku

Redakce děkuje nakladatelství nai010 Publishers za souhlas se zveřejněním fotografií z knihy „Waterworks“.

